

1. Општи методолошки појаснувања за екстерните статистики

Екстерните статистики претставуваат сублимат од повеќе одделни статистички истражувања за прибирање, обработка и објавување податоци за состојбата и/или трансакциите со нерезиденти, и тоа: платен биланс, директни инвестиции, меѓународна инвестициска позиција, официјални девизни резерви, бруто надворешен долг и бруто надворешни побарувања.

Народната банка на Република Македонија постојано работи на усогласувањето со меѓународните статистички стандарди и подготовката на меѓународно споредливи податоци.

1.1. Усогласување со европските и меѓународните статистички стандарди

Усогласувањето на статистичките извештаи од екстерните статистики се врши преку примената на меѓународните упатства и нивното вградување во националната статистика.

Меѓународните упатства коишто се применуваат при прибирањето и обработката на податоците се следниве:

- Прирачникот за меѓународна инвестициска позиција и платен биланс БПМ6 (Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition (BPM6), 2009, IMF);
- Прирачникот на ММФ за меѓународни резерви и девизна ликвидност (International Reserves and Foreign Currency Liquidity: Guidelines for a Template, IMF 2001);
- Прирачникот за статистика на надворешниот долг (External Debt Statistics: Guide for Compilers and Users, IMF, 2013);
- Насоките на ОЕЦД за дефинициите за странските директни инвестиции, 4. издание, БД4 (OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment 4th Edition BD4);

Класификациите коишто се применуваат при прибирањето и обработката на податоците за овие истражувања се следниве:

- НКД - Национална класификација на дејности (компатибилна со NACE Rev. 2);
- Класификација на сектори (компатибилна со ESA 2010);
- Меѓународен стандард за класификација на земји и валути (ISO country and currency codes).

Националната законска регулатива, во која се дефинира содржината на податоците коишто се прибираат за потребите на екстерната статистика, е во согласност со Законот за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 158/2010, 123/12 и 43/14) и Законот за девизно работење („Службен весник на Република Македонија“ бр. 34/2001, 49/2001, 103/2001, 54/2002, 51/2003, 81/2008, 24/2011, 135/2011 и 188/13). Резидентноста на институционалните единици е утврдена со Законот за девизно работење, пришто физичките лица коишто привремено престојуваат во Република Македонија врз основа на важечка виза за престој, односно работна виза во траење од најмалку 6 месеци имаат третман на резиденти на Р. Македонија¹.

Извештајни единици се правни и физички лица коишто имаат економски трансакции со нерезидентите и кои во зависност од видот на трансакциите со нерезидентите, известуваат за своите побарувања и обврски кон нерезидентите врз основа на должнички инструменти, капитални вложувања во и од странство, побарувања и/или обврски кон нерезидентите врз основа на останатите финансиски инструменти и сл. Известувањето е непосредно (директно од извештајните единици) и посредно (преку други институции коишто располагаат со информации за одреден вид трансакции со нерезидентите).

---

¹ Ваквото дефинирање на резидентноста на физичките лица и неговата примена во креирањето на статистичките податоци претставува исклучок од препораката наведена во меѓународните статистички стандарди каде како критериум за утврдување на резидентноста се користи престој или намера за престој во една земја во траење од една година или повеќе.

1.2. Политика на објавување и ревизија на податоците

1.2.1 Политика на објавување на податоците

Податоците за екстерните статистики се објавуваат со утврдена периодика и рокови дадени во календарот на објавување на податоците (расположлив на интернет-страницата на НБРМ -

<http://www.nbrm.mk/?ItemID=6A1F334190BBF04FB028CA4EF30CDD7E>). Методологиите за екстерните статистики, исто така, се објавени на интернет-страницата на НБРМ.

1.2.2 Политика на ревизија на податоците

Податоците се ревидираат на редовна годишна основа, во рок од t+270 дена по истекот на извештајната година.

Исто така, ревизија на објавените податоци може да се врши и во случаи на:

- добивање нови, коригирани информации и податоци од извештајните единици; или
- промени кај изворите на податоци или методологијата за составување на одделно статистичко истражување.

Во согласност со меѓународните препораки, ревидираните податоци се означуваат со фуснота во која се дава соодветно објаснување за извршените измени.

2. Општи методолошки појаснувања за платниот биланс

Платниот биланс претставува статистички извештај за определен временски период, којшто систематски ги сумира сите економски трансакции на Република Македонија со странство. Како трансакции коишто се прикажуваат во рамки на платниот биланс се подразбираат исклучиво трансакциите помеѓу резиденти и нерезиденти коишто настануваат врз основа на меѓусебен договор и вклучуваат размена на вредност или трансфер на вредност без наплата на противвредност.

Согласно со Законот за Народната банка на Република Македонија и прописите од доменот на девизното работење, Народната банка на Република Македонија (НБРМ) е одговорна за составување и следење на извршувањето на платниот биланс.

Податоците се објавуваат на месечна основа, во милиони евра и САД-долари. Трансакциите деноминирани во други валути се конвертираат во евра и САД-долари според девизниот курс на денот на трансакцијата.

Основни извори на податоци за извршувањето на платниот биланс се:

- единствениот царински документ (ЕЦД) за надворешнотрговската размена на Република Македонија;
- системот за известување за платниот промет на банките со странство (ППС);
- системот за известување за надворешниот долг и побарувањата (НДНП);
- банкарските извештаи за состојбата на средствата и обврските (КНБИФО);
- месечните извештаи за промените и состојбите на сметките во странство на резидентите коишто не се овластени банки и состојбата и прометот на евидентните сметки (месечни извештаи - МИ);
- дополнителните извештаи на НБРМ за состојбата на официјалните девизни резерви на Република Македонија;
- податоците од годишниот прашалник за вложувања во/од странство - ВС 11 и ВС 22;

- кварталниот извештај за остварениот и планираниот финансиски резултат во тековната година (КВС);
- прашалникот за известување за договорен откуп на обврските и побарувањата (ПОЗ);
- кварталните извештаи за побарувањата и обврските врз основа на комерцијално работење на резидентите со странство (КИПО).
- извештај за состојбата и промените на вложувањата во сопственички хартии од вредност и удели во инвестициски фондови (ВХВ – 1) и извештај за состојбата и промените на вложувањата во должнички хартии од вредност (ВХВ – 2).

Конвенција за знаците во платниот биланс

Во рамки на тековната и капиталната сметка, приливите и одливите се евидентираат со позитивен знак, додека во финансиската сметка, зголемувањето на средствата и обврските се евидентира со позитивен предзнак, додека намалувањето на средствата и обврските се евидентира со негативен знак.

Табела 1. Конвенција за употребата на знаците

	БПМ6
<i>Тековна и капитална сметка</i>	
Извоз / Прилив	+
Увоз / Одлив	+
Нето	(Прилив - Одлив)
<i>Финансиска сметка</i>	
<i>Средства</i>	
Зголемување	+
Намалување	-
Нето	(Зголемување + Намалување)
<i>Обврски</i>	
Зголемување	+
Намалување	-
Нето	(Зголемување + Намалување)
<i>Финансиска сметка: нето-кредитирање (+) / нето-задолжување (-)</i>	<i>(Средства - Обврски)</i>

Институционални сектори

Институционалните единици се групирани во повеќе институционални сектори. Класификацијата во институционалните сектори се однесува само на резидентните единици. Поделбата на институционални сектори е во согласност со секторите и потсекторите наведени во СНА 2008², но се прикажуваат на повисоко ниво на агрегација.

Резидентите се класифицираат во следните основни сектори и потсектори:

- Централна банка (*монетарна власт*)
- *Држава*
- *Депозитни институции*, освен централната банка
- Останати сектори, поделени на:
  - Останати финансиски институции
  - Нефинансиски претпријатија, домаќинства и непрофитни институции коишто им служат на домаќинствата

Централната банка е Народната банка на Република Македонија.

² Систем на националните сметки 2008, Европска комисија, Меѓународен монетарен фонд, Организација за економска соработка и развој, Обединети Нации, Светска банка, 2009. (<https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp>).

Државата е претставена преку институционалните единици коишто се формирани преку политички процеси и имаат законодавна, судска и извршна власт врз други институционални единици на одредена територија. Во рамки на секторот „држава“ се вклучени потсекторите: централна влада; локална самоуправа; фондови за социјално осигурување.

Депозитните институции, освен централната банка, ги опфаќаат институциите чијашто примарна активност е финансиското посредување. Тие имаат обврски врз основа на депозити и финансиски инструменти, коишто се блиски супститути на депозитите. Во овој сектор се вклучуваат сите банки коишто добиле дозвола за основање и работење од гувернерот на Народната банка на Република Македонија, како и филијалите на странски банки коишто добиле дозвола за отворање и работење на територијата на Република Македонија.

Останатите финансиски институции ги опфаќаат недепозитните финансиски институции и другите финансиски посредници, како и осигурителните друштва и пензиските фондови.

Нефинансиски претпријатија, домаќинства и непрофитни институции коишто им служат на домаќинствата. Нефинансиските претпријатија ги опфаќаат институционалните единици (во јавна или приватна сопственост), чијашто примарна дејност е производството на стоки наменети за продажба и/или давање нефинансиски услуги. Домаќинствата се дефинираат како лица, или групи лица коишто делат исто сместување, го здружуваат доходот и богатството и коишто трошат одредени видови добра и услуги. Непрофитните институции коишто им служат на домаќинствата се институционалните единици чијашто основна дејност е обезбедување стоки и услуги на домаќинствата и на заедницата без надомест или по цени коишто се економски незначајни.

2.1 Методолошки појаснувања за одделни ставки од платниот биланс

ТЕКОВНА СМЕТКА

Стоки

Основен извор на податоци за надворешнотрговската размена на Република Македонија е царинската документација (ЕЦД), којашто се прибира од страна на Царинската управа на Република Македонија, а се обработува и се објавува од страна на Државниот завод за статистика на Република Македонија (ДЗСРМ) и НБРМ.

ДЗСРМ, согласно со Методологијата за евидентирање на надворешнотрговската размена во трговската статистика, ги објавува податоците за извозот на **ф.о.б.-основа**, а за увозот на **ц.и.ф.-основа**.

НБРМ, согласно со препораките на БПМ6, при евидентирање на стоките во платниот биланс врши приспособување за опфатот и класификацијата, и тоа за:

- опфатот: за вратените стоки и за стоките извезени/увезени од мигранти;

- класификацијата: за факторот **ц.и.ф./ф.о.б.** и доработките. Во платниот биланс извозот и увозот се прикажуваат на **ф.о.б.-основа**, поради што е неопходно приспособување на увозот на **ц.и.ф.-основа** за факторот **ц.и.ф./ф.о.б.**. Во периодот од 1993 до 1997 година факторот **ц.и.ф./ф.о.б.** е утврден врз основа на просечните меѓународно определени стапки за пресметка на овие трошоци. Од 1998 година наваму, факторот **ц.и.ф./ф.о.б.** се пресметува по утврдена методологија којашто се заснова врз податоците од ЕЦД за транспорт и осигурување на паритетите со дестинација во Република Македонија приспособени за целокупниот увоз.

Дополнителна поткомпонента на ставката „стоки“ претставуваат и работите на посредување. Основен извор на податоци за оваа ставка е платниот промет на банките со странство. Надоместот за посредувањето при купопродажбата на стоки се евидентира

единствено на извозната страна, на бруто-основа, преку прикажување на купените стоки како негативен извоз и продадените стоки како извоз.

Услуги

Производни услуги за доработка на стоки во туѓа сопственост: извор на податоците за доработка на стоки претставува единствениот царински документ (ЕЦД) за надворешнотрговската размена на Република Македонија.

Транспорт: Податоците коишто се однесуваат на транспортот се од платниот промет на банките со странство и месечните извештаи - МИ. Постои можност за расчленување по видови транспорт (воздушен, поморски, железнички и патен) и по категории услуги (превоз на стоки, патници и останато). Приспособување се врши кај одливот на транспортни услуги (превоз на стоки) за делот од факторот **ц.и.ф./ф.о.б.** којшто се однесува на трошоците за превозни услуги извршени од нерезиденти.

Туризам: Извор се податоците од платниот промет на банките со странство и месечните извештаи - МИ.

Останати услуги: Основен извор се податоците од платниот промет на банките со странство за извршените наплати од и плаќања кон нерезиденти по видови услуги: градежништво, осигурителни услуги, финансиски услуги, надомест за користење интелектуална сопственост, телекомуникациски, компјутерски и информациски услуги, други деловни услуги, лични, културни и рекреативни и владини услуги. Приспособување се врши кај одливот за осигурување за делот од факторот **ц.и.ф./ф.о.б.** којшто се однесува на трошоците за осигурување при превозот на стоки. Приспособување се врши кај услугите за финансиско посредување, преку прераспределување на дел од доходот од инвестиции, а врз основа на пресметка на извозот и увозот на услуги за финансиско посредување мерени индиректно (ФИСИМ). Како дополнителен извор на податоци за одделните видови услуги се користат податоци од месечните извештаи - МИ.

Примарен доход

Примарниот доход како компонента на платниот биланс произлегува од: надоместот за вработени (резиденти вработени кај нерезиденти и обратно) и доходот од инвестиции. Доходот од инвестиции претставува капитална добивка од директните инвестиции, портфолио-инвестициите, останатите инвестиции и резервни средства.

Доход од директни инвестиции: Во податоците се опфатени дивидендите и распределената добивка, реинвестираната и нераспределена добивка, како и каматата од меѓукомпанискиот долг. Дивидендите за тековната година се прикажуваат во моментот на нивната исплата/наплата, додека за претходните години (почнувајќи од податоците за 2012 година) се прикажуваат во моментот на стекнувањето на правото на дивиденда. Извор на податоци за платените/наплатените дивиденди е платниот промет на банките со странство. Извор на податоци за реинвестираната добивка и дивидендите декларирани за исплата за претходните години е Годишниот прашалник за директни инвестиции. Реинвестираната добивка за тековната година се проценува врз основа на резултатите од кварталниот извештај за остварениот и планираниот финансиски резултат во тековната година (КВС).

Дивидендата и каматата, во рамки на доходот од директните инвестиции, се поделени во зависност од видот на директната инвестиција: вложување на директниот инвеститор во претпријатието во кое се инвестира, повратно инвестирање (вложување на претпријатието со директна инвестиција во капиталот на директниот инвеститор) или вложувања помеѓу хоризонтално поврзани претпријатија.

Доход од портфолио-инвестиции: оваа компонента вклучува дивиденди од капитал со исклучок на акции/удели во инвестициски фондови, доход од инвестиции којшто им припаѓа на сопствениците на акции/удели во инвестициски фондови и камата. До 2015 година, извор на податоци за платените и наплатените дивиденди е платниот промет на банките со странство,

додека почнувајќи од јануари 2015 година за наплатените дивиденди од капитал како извор на податоци се користи извештајот за состојбата и промените на вложувањата во сопственички хартии од вредност и удели во инвестициски фондови (ВХВ – 1).

Каматата опфаќа податоци за наплатените камати од резидентни вложувања во странски должнички хартии од вредност и платените камати врз основа на вложувања на нерезиденти во домашни должнички хартии од вредност. Извор се податоците од платниот промет на банките со странство и извештајот ВХВ - 2 Извештај за состојбата и промените на вложувањата во должнички хартии од вредност, почнувајќи од 2015 година.

Доход од останати инвестиции: Во податоците се опфатени наплатените и платените камати на депозити, како и пресметаната камата врз основа на краткорочни и долгорочни заеми. Извор се податоците од платниот промет на банките со странство и податоците од системот за известување за надворешниот долг и побарувањата НДНП, за заемите коишто задолжително се регистрираат во НБРМ. Кај каматата од депозити и заеми се врши приспособување преку прераспределување на еден дел од овој доход во ставката финансиски услуги, а врз основа на пресметка на извозот и увозот на услугите за финансиско посредување мерени индиректно (ФИСИМ).

Резервни средства: оваа компонента ги опфаќа пресметаните камати од вложување во странски должнички хартии од вредност во рамки на девизните резерви, како и наплатените камати од депозити во рамки на девизните резерви. Основен извор на податоци претставуваат извештаите на НБРМ за евиденцијата на официјалните девизни резерви.

Секундарен доход

Трансфери на секторот држава: во најголем дел се однесуваат на парична и стокковна помош добиена од влади на странски држави и меѓународни организации. Извор на податоци за паричните трансфери е платниот промет на банките со странство, а за стокковните трансфери е царинската евиденција. Дополнителен извор на податоци за тековните даноци за доход е Годишниот прашалник ВС 22 за претходните години.

Трансферите на секторите финансиски претпријатија, нефинансиски претпријатија, домаќинства и непрофитни институции коишто им служат на домаќинствата ги сочинуваат: личните трансфери (тековни трансфери помеѓу резидентни и нерезидентни домаќинства) и останатите трансфери (откупената и продадената ефектива на менувачкиот пазар, тековни даноци за доход и богатство, социјални придонеси, социјални придобивки, премии и надомест на штета од осигурување и сл.). Основен извор на податоци е платниот промет на банките со странство и единствениот царински документ (ЕЦД), за трансферите во стока. Откупената и продадената ефектива на менувачкиот пазар согласно со Прирачникот БПМ6 треба да се класифицира во финансиската сметка на платниот биланс. Меѓутоа, со оглед на тоа дека голем дел од овие средства потекнуваат од наплатите на резиденти од нерезиденти за дадени стоки и услуги (сива економија) и примени трансфери во ефективни странски пари, овие трансакции се евидентираат како дел од тековната сметка на платниот биланс (секундарен доход).

КАПИТАЛНА СМЕТКА

Во капиталната сметка се прикажува стекнувањето/ставањето на располагање на непроизведени нефинансиски средства и капитални трансфери, на бруто-основа, за кои основен извор на податоци е платниот промет на банките со странство, како и системот за известување за надворешниот долг и побарувањата (НДНП).

ФИНАНСИСКА СМЕТКА (НЕТО-КРЕДИТИРАЊЕ/НЕТО-ЗАДОЛЖУВАЊЕ)

Директни инвестиции: Директните инвестиции се прикажуваат по принципот на средства и обврски. Во рамки на директните инвестиции одделно се прикажани вложувањата на директните инвеститори, повратното вложување и вложувањето помеѓу хоризонтално поврзани претпријатија. Директните инвестиции ги опфаќаат сопственичкиот капитал, реинвестирањето на добивката и должничките инструменти. Должничките инструменти ги опфаќаат трговските кредити, заемите и останатите должнички инструменти помеѓу поврзаните субјекти. Од должничките инструменти помеѓу поврзани субјекти се исклучуваат побарувањата и обврските помеѓу депозитните институции и останатите финансиски институции (со исклучок на пензиските фондови и осигурителните друштва) и тие се прикажуваат во соодветниот финансиски инструмент.

Извор на податоци за паричните влогови е системот за известување за платниот промет на банките со странство (ППС), а за стоконите влогови е единствениот царински документ (ЕЦД) за надворешнотрговската размена на Република Македонија. За реинвестираната добивка за тековната година се прават проценки врз основа на резултатите од Кварталниот извештај за остварениот и планираниот финансиски резултат во тековната година (КВС) и врз основа на остварениот финансиски резултат во претходната година. Податоците за претходните години се ревидираат на годишна основа, при што како главен извор се користи Годишниот прашалник за вложувања во/од странство (ВС 11 и ВС 22). Извор на податоци за заемите во рамките на должничките инструменти е системот за известување за надворешниот долг и побарувањата (НДНП), додека како извор на податоци за трговските кредити се користат кварталните извештаи за побарувања и обврски врз основа на комерцијално работење на резидентите со странство (КИПО). За останатите побарувања и обврски на меѓусебно поврзаните субјекти, како извор на податоци се користи Прашалникот за известување за договорен откуп на обврски и побарувања (ПОЗ) и Годишниот прашалник за вложувања во/од странство (ВС 11 и ВС 22).

Портфолио-инвестиции: До 2015 година, извор на податоци за портфолио-инвестициите, на страната на средствата, е платниот промет на банките со странство. Почнувајќи од јануари 2015 година како извор на податоци се користи извештајот за состојбата и промените на вложувањата во сопственички хартии од вредност и удели во инвестициски фондови (ВХВ – 1) и извештајот за состојбата и промените на вложувањата во должнички хартии од вредност (ВХВ – 2). Главен извор на податоци за портфолио-инвестициите на страната на обврските е платниот промет на банките со странство.

Останати инвестиции:

Останат сопственички капитал: Останатиот сопственички капитал ги опфаќа вложувањата во удели во претпријатија под 10%. Извор на податоци е платниот промет на банките со странство.

Валутни и депозити: Податоците се однесуваат првенствено на промените на девизните средства и девизните обврски на банките. Извор на податоци се месечните банкарски извештаи - КНБИФО и платниот промет на банките со странство. Промените на девизните средства и обврски на банките се искажани со делумно исклучување на меѓувалутарните промени. Промените на девизните средства на населението ја опфаќаат нето положената ефективна на девизни сметки на граѓаните во банкарскиот систем намалена за увозот на стоки од физички лица. Извор на податоци за нето положената ефективна на девизни сметки е платниот промет на банките со странство, а за увозот на стоки од физички лица се царинските декларации. Како дополнителен извор на податоци за валутите и депозитите на останатите сектори се користат податоци за трансакциите преку сметките во странство на останатите сектори за кои Народната банка издала одобрение согласно со важечките прописи (месечните извештаи - МИ).

Заеми: Во категоријата „заеми“ се прикажуваат користењата и отплатите врз основа на долгорочни и краткорочни заеми. Извор на податоци е системот за известување за надворешниот долг и побарувањата (НДНП).

Трговски кредити и аванси: Краткорочните трговски кредити и аванси (како нето-обврски на трговски кредити одобрени во странство и примени од странство) претставуваат разлика помеѓу физичката размена на стоки и услуги и наплатите, односно плаќањата за нив. Податоците за трговските кредити како проценка се изведени од податоците за стоковната размена од царинските документи и извршените наплати и плаќања од платниот промет врз основа на извоз и увоз на стоки, како и од месечните извештаи за промените на евидентните сметки - МИ. Доколку вредноста на физичкиот извоз е поголема од вредноста на наплатениот извоз, разликата се евидентира како одобрен трговски кредит. Ако вредноста на увезената стока е поголема од плаќањето врз основа на увоз на стоки, разликата се евидентира како примен трговски кредит. Извор на податоци за долгорочните трговски кредити е системот за известување за надворешниот долг и побарувањата (НДНП).

Девизни резерви: Трансакциите се пресметуваат како промена во состојбата на одделни компоненти на девизните резерви, со исклучување на курсните разлики и ценовните промени. Извор на податоци се извештаите на НБРМ.